

**วิเคราะห์กิจกรรมเชิงพุทธตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5
กับการหนุนเนื่องคุณค่านิยม 12 ประการ**
**Analyze Buddhist activities according to the Five Precepts Village
Project in the fostering of 12 values**

สมคิด พุ่มทุเรียน* อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์** ศศิกิจจ์ อ่ำจ้อย***

Received: February 14, 2018

Revised: April 26, 2018

Accepted: July 10, 2018

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) กระบวนการขับเคลื่อนโครงการบ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ 2) วิเคราะห์กิจกรรมเชิงพุทธตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 กับการหนุนเนื่องคุณค่านิยม 12 ประการ และ 3) พัฒนาตัวแบบหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในการหนุนเนื่องคุณค่านิยม 12 ประการ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้มีส่วนร่วมและมีความเข้าใจดีในการดำเนินงานตามโครงการ จำนวน 25 รูป/คน และสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ที่มีความเข้าใจอย่างดีเกี่ยวกับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในอำเภอแม่เปิน จังหวัดนครสวรรค์จำนวน 12 คน และใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (analytic induction) โดยการนำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ เรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นจึงนำมาตีความประกอบกับการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis)

ผลการวิจัยพบว่า 1) มีการดำเนินการตามกระบวนการกิจกรรมได้แก่การประสานงาน การศึกษาสภาพหมู่บ้าน การจัดฝึกอบรม การรับสมาชิกโครงการ การประกาศเกียรติคุณหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่สัมฤทธิ์ผล 2) ประชาชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีความเข้าใจดีว่าการเจริญศีล 5 มีส่วนหนุนเนื่องคุณค่านิยม 12 ประการของรัฐบาลทั้งโดยตรงและอ้อม และ 3) ตัวแบบที่หมู่บ้านควรนำไปเป็นแนวปฏิบัติประกอบด้วยขั้นตอน (1) การออกแบบหมู่บ้านรักษาศีล 5 (2) การยกระดับจิตใจ (3) วางแผน (4) การปฏิบัติ (5) วิเคราะห์ประเมินผล และ (6) การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง จึงได้เสนอแนะในระดับนโยบาย (1) รัฐบาลควร

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

*** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

ส่งเสริมสนับสนุนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 อย่างต่อเนื่อง (2) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรร่วมกับฝ่ายปกครองจัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนเป้าหมายในการยกระดับหมู่บ้านรักษาศีล 5 ทุกหมู่บ้านของอำเภอ

คำสำคัญ : การวิเคราะห์กิจกรรมเชิงพุทธ โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 การทวนเนื่อง ค่านิยม 12 ประการ

Abstract

The objectives of this research were to study 1) The process of driving the Five Precepts Village project of the Sangha, Nakhon Sawan Province 2) analyzed Buddhist activities according to the five precepts villages project in the fostering of 12 values and 3) developed the Five Precepts Village model in the fostering of 12 values, as qualitative research, collect data from in-depth interviews from key informants who were participants and had a good understanding of the implementation of 25 monk/persons and discuss specific groups of 12 people who have a good understanding of the mentioned village project in Mae Poen district in Nakhon Sawan Province and using an inductive analytic method by checking data for accuracy and completeness. Compiled and classified systematically then interpreted with content analysis.

The findings revealed that 1) implementation of the activity process as follows: Coordination, village conditions study, training project memberships and announcement of the award to the village preserving the five precepts that were fulfilled respectively 2) People and people who involved with the Five Precepts Village Project that who had good understanding that the developing the Five precepts contributed to the 12 values of the government both directly and indirectly 3) the model that the village should adopt were a guideline consisting of steps ; (1) design of the five precepts village (2) upgrading the mind, planning (3) implementation (4) analyzing, evaluating and (6) continuous improvement. Therefore, suggested at the policy level 1) the government should continuously support the Five precepts villages 2) the National Buddhism Office should cooperate with the administrative department to organize training to educate the people on the goals of upgrading the five precepts village every villages in the Mae Peon district.

Key words : Analyze Buddhist activities, the Five Precepts Village Project, fostering, 12 values

1. บทนำ

สังคมไทยเป็นสังคมมีวัฒนธรรมเฉพาะของตนเองที่มีวิถีคิด การกระทำและการประติฐ์ที่มีพื้นฐานมาจากความเชื่อในเรื่องเทวนิยมลัทธิเชื่อในสิ่งเร้นลับ ไสยศาสตร์ เชื่อในเทวสิทธิ์ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิม ต่อมาได้มีการนับถือศาสนาพุทธ ที่ยังมีพิธีกรรมทางลัทธิดั้งเดิมผสมปนกันอยู่ ความเชื่อดังกล่าวก่อให้เกิดเป็นความคิดจารีตประเพณี ค่านิยมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา เรียกอีกอย่างว่า “วัฒนธรรมไทย” ซึ่งมีที่มาจากความเชื่อ ความคิด และการกระทำดังปรากฏในรูปแบบขนบธรรมเนียม ประเพณีปฏิบัติจนเป็นจารีต และค่านิยม วัฒนธรรมดังกล่าวเป็นการอธิบายพฤติกรรมและทัศนคติของคนไทยในยุคสมัยที่ผ่านมาจวบจนปัจจุบัน และมีอิทธิพลต่อการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม การมีอิทธิพลทั้งในส่วนที่เกื้อกูล ส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมืองดังกล่าว เช่น การเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ เช่น พิธีลงแขกดำนา พิธีช่วยกันปลูกบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การสร้างวัดวาอาราม เป็นต้น ความช่วยเหลืออุปถัมภ์แม้เป็นสิ่งที่ดีในด้านความเป็นอยู่ของมนุษยชาติ แต่วัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากอดีตในหลายกรณีอาจไม่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน วัฒนธรรมที่ถูกมองว่าเป็นส่วนดีในอดีต เช่นการเล่นพรรคเล่นพวก ระบบอุปถัมภ์ ระบบการปกครองแบบอำนาจนิยม ฯลฯ เมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนไปตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยี วัฒนธรรมที่เป็นจารีตประเพณีดั้งเดิมที่เป็นการรวบอำนาจไม่เหมาะสมกับการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ และมีข้อสรุปตรงกันว่าถึงกับเป็นอุปสรรคในการพัฒนาประเทศ เช่นการบริหารแบบรวมศูนย์อำนาจ ที่เหมาะสมกับระบบสมบูรณาญาสิทธิราช ไม่เหมาะสมกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ระบบอุปถัมภ์เล่นพรรคพวกเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานในทุกองค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน กลายเป็นมันประเพณีที่กีดกันคนดีมีความสามารถเข้ามารับราชการ ไม่เพียงเท่านั้นระบบอุปถัมภ์ยังมีส่วนทำลายระบบการบริหารจัดการขององค์กรโดยเฉพาะองค์กรภาครัฐ และประเทศในที่สุด รวมทั้งเป็นสาเหตุหลักของปัญหาในการพัฒนาประเทศในทุกด้าน เช่นความตกต่ำทางเศรษฐกิจ ความวอยกระจุจกจนกระจาย ระดับของความเป็นประชาธิปไตย ความขัดแย้งแตกต่างทางความเห็นของคนในชาติจนถึงกันแตกความสามัคคีไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวของคนในชาติ เป็นต้น

หลายฝ่ายเห็นว่าหากปัญหาสังคมได้รับการแก้ไข จะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในทุกด้าน การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจะต้องมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้มีคุณธรรมและค่านิยมที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป และเพื่อตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหา

ระดับชาติ โดยมุ่งเน้นการสร้างค่านิยม 12 ประการตามนโยบายของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา และสมเด็จพระราชาธิบดีมหาราชผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร ได้มีดำริที่จะเสริมสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้เกิดความสงบ สันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน โดยต้องการให้มนุษย์ทุกคนมีศีล 5 ด้วยกัน สังคมนั้นๆ คือประชาชนย่อมจะอยู่เป็นสุข และเป็นบรรทัดฐานชีวิตคุณธรรมของสังคมและคนในสังคม (ธนิต อยู่โพธิ์, 2540 : 98) ในมุมมองของสังคมที่เจริญมองว่าคนไม่มีศีลกันแล้วจะเกิดเสนียดจัญไรของสังคมมากขึ้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2540 : 22,84)

รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ให้แนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยการให้ทุกภาคส่วนในประเทศร่วมมือกันดำเนินการในเรื่องการสร้างความปลอดภัยและสมานฉันท์ และทำให้ประชาชนมีความรัก ความสามัคคีกัน โดยเริ่มจากครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ซึ่งจะนำพาประเทศก้าวไปข้างหน้าอย่างปลอดภัย ยั่งยืน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในฐานะหน่วยงานราชการที่มีภาระหน้าที่ในการส่งเสริมให้สังคมไทยมีคุณธรรม จริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา จึงได้กำหนดโครงการกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพให้เด็ก เยาวชนและ ประชาชนทุกเพศทุกวัยได้นำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการแก้ไขปัญหา และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้กับตนเอง ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ที่ประชุมมหาเถรสมาคมได้มีมติเห็นชอบโครงการสร้างความปลอดภัยและสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติร่วมกับทุกภาคส่วนในจังหวัดขับเคลื่อนโครงการสร้างความปลอดภัยและสมานฉันท์

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยโดยศึกษาวิเคราะห์กิจกรรมเชิงพุทธตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 กับการหนุนเนื่องคุณค่านิยม 12 ประการ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาประชาชน และส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในนโยบายของรัฐ จึงได้เลือกพื้นที่อำเภอแม่เปิน จังหวัดนครสวรรค์ที่มีโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยทำการวิเคราะห์กิจกรรมเชิงพุทธของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีส่วนหนุนเนื่องคุณค่านิยม 12 มีลักษณะอย่างไร

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนโครงการบ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์กิจกรรมเชิงพุทธตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 กับการหนุนเนื่องคุณค่านิยม 12 ประการ
3. เพื่อพัฒนาตัวแบบหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในการหนุนเนื่องคุณค่านิยม 12 ประการ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเจาะจงผู้ที่ปฏิบัติและผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 (purposive sampling) เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ที่ต้องการให้ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ และสนทนากลุ่มเฉพาะที่มีความเข้าใจโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และคุณค่านิยม 12 ประการ (focus group discussion) เพื่อได้ข้อมูลความเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมเชิงพุทธตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่มีส่วนหนุนเนื่องคุณค่านิยม 12 ประการ

1. ประชากร ได้แก่ผู้ที่มีส่วนร่วมในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในเขตอำเภอแม่เปิน จังหวัดนครสวรรค์ การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นตัวแทนประชากรที่ศึกษาซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมและมีความเข้าใจดีในการดำเนินงานตามโครงการ จำนวน 25 รูป/คน ประกอบด้วย พระสงฆ์ผู้รู้หลักพระธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา 1 รูป นายอำเภอแม่เปิน และผู้แทนส่วนราชการ 2 คน ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลแม่เปิน 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน 4 คน ผู้อำนวยการโรงเรียนหรือผู้แทน 2 คน ปราชญ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่วิจัย 2 คน ประชาชน เกษตรกร และภาคประชาสังคม 10 คน และนักวิชาการ 3 คน ผู้ให้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ 12 คนเพื่อให้ข้อมูลในประเด็นความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมเชิงพุทธ ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 กับการหนุนเนื่องคุณค่านิยม 12 ประการ เพื่อนำไปสู่การสร้างตัวแบบหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในการหนุนเนื่องคุณค่านิยม 12 ประการ

2. เครื่องมือในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Creswell, 2009 :181; Merriam, 2009: 89-91; จุมพล หนิมพานิช, 2550:357-359) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับกิจกรรมเชิงพุทธตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 กับการหนุนเนื่องคุณค่านิยม 12 ประการ ข้อมูลความเห็นในประเด็นการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดกิจกรรมเชิงพุทธในทางปฏิบัติมีส่วนต่อการหนุนเนื่องคุณค่านิยม 12 ประการ

3.การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะวิจัยดำเนินการขั้นตอนดังนี้

-การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (documentary study) ซึ่งเป็นการจัดเก็บข้อมูลในลักษณะข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) จากหนังสือ และเอกสารงานวิชาการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นหนังสือ และสื่อสิ่งพิมพ์ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ งานเขียนทางวิชาการ บทความทางวิชาการ ตลอดจนข้อวิพากษ์ ซึ่งผู้วิจัยเลือกเฉพาะในส่วนของข้อมูลที่เชื่อมโยงกับเนื้อหาภายใต้กรอบแนวคิดในการวิจัยและเป็นข้อมูลที่มีส่วนสัมพันธ์กับบทสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มเฉพาะ

-การสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างเป็นทางการ (formal in-depth Interview) ผู้วิจัยใช้ในการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 รูป/คน และสนทนากลุ่มเฉพาะที่มีความรู้ในเชิงปฏิบัติที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนาโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จำนวน 12 คน โดยให้ผู้ให้สัมภาษณ์มี

อิสระในการตอบ ซึ่งข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ทั้งหมดและเพื่อให้ได้รับข้อมูลแท้จริงตรงตามกรอบแนวคิด

-ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ถอดรหัสข้อมูลด้วยการลดทอนขนาดข้อมูล แล้วใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (analytic induction) โดยการนำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ เรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นจึงนำมาตีความประกอบกับการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ หาตัวแบบของความสัมพันธ์ที่อาจเกิดขึ้น จากนั้นอภิปรายผลตามแนวคิด ทฤษฎี เพื่อสร้างข้อสรุป และข้อเสนอแนะ

4. ผลการวิจัย

พระสังฆาธิการอำเภอแม่เปินได้มีการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยได้เลือกให้เป็นพื้นที่ในการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 พบว่ามีเจ้าอาวาสวัดและผู้นำชุมชนเป็นผู้นำหลักในการขับเคลื่อนมีกระบวนการในการดำเนินงาน ดังนี้

1. ประสานหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนช่วยและให้การสนับสนุนโครงการ
2. ศึกษาสภาพปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินงาน

3. มีการจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้แก่บุคคลของหมู่บ้าน สถานศึกษาและหน่วยงานที่เข้าร่วมโครงการอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างกลุ่มและเครือข่ายโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และหลักธรรมสาราณียธรรม 6 เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ได้แก่ (1) กายกรรมที่เป็นการกระทำที่มีเมตตากรมต่อกัน ที่แสดงออกเป็นรูปธรรมคือการให้การอนุเคราะห์ช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ไม่รังแกทำร้ายกัน (2) วาจากรรมคือการมีวาจาที่สุภาพ พูดมีเหตุผล ไม่พูดให้ร้ายผู้อื่นทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน (3) มโนกรรมคือมีจิตใจที่เมตตาต่อกัน ความคิดที่เมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นการคิดดีต่อกันไม่คิดอิจฉาริษยาหรือไม่คิดมุ่งร้ายพยาบาท (4) สาธารณโภคี ที่มีการรู้จักแบ่งปันสิ่งของให้กันและกันตามโอกาสอันควร เพื่อแสดงความรักความหวังดีของผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านชุมชนเดียวกัน (5) สีสสามัญญตาเป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิด ความรักใคร่สามัคคี รักษาศีลอย่างเคร่งครัดเหมาะสมตามสถานะของตนมีความประพฤติสุจริตปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น และ(6) ทิฏฐิสามัญญตา การมีความเห็นร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัวรู้จักเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสงบ

4. รับสมัครครอบครัวที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกของโครงการ

5. หมู่บ้านโดยสมาชิกของหมู่บ้านแสดงความต้องการที่จะเนินดำเนินงานตามโครงการฯ และขึ้นทะเบียนกับสำนักงานพระพุทธศาสนา

6. มีการมอบโล่ประกาศเกียรติคุณให้แก่หมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่สัมฤทธิ์ผลและผ่านการประเมินจากคณะกรรมการ

นอกจากนี้ พบว่า ในการขับเคลื่อนโครงการมีการนำเทคนิควิเคราะห์ SWOT เพื่อใช้ในการวางแผนในการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และมีการประเมินผลสัมฤทธิ์ว่าเป็นไปตามเป้าหมายของโครงการและแผนงานหรือไม่ มีการนำวงจรการปรับปรุงคุณภาพงานอย่างต่อเนื่องโดยใช้เทคนิค PDCA (plan – do – check – act) กล่าวโดยสรุปกระบวนการกิจกรรมได้แก่การประสานงาน การศึกษาสภาพหมู่บ้าน การจัดฝึกอบรม การรับสมาชิกโครงการ การประกาศเกียรติคุณหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่สัมฤทธิ์ผล

การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 พบว่ามีการอบรมทำความเข้าใจศีล 5 ที่เชื่อมโยงกับค่านิยม 12 ประการของรัฐบาล การรักษาศีล 5 ให้นั่นคงทั้งจิตใจและการปฏิบัติถือศีลแล้ว ย่อมนำมาซึ่งความปกติ สงบสุขของหมู่บ้านชุมชน สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการฯ มีความเข้าใจานิสงส์ของศีลไม่เพียงแต่ประโยชน์แต่ตนเองเท่านั้น ยังก่อประโยชน์ต่อหมู่บ้านชุมชน สังคมและประเทศชาติตามลำดับ กล่าวคือศีลข้อที่หนึ่งเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต การไม่เบียดเบียนชีวิตผู้อื่นทำให้หมู่บ้าน ชุมชนมีความสงบปราศจากอาชญากรรม เป็นมิติทางสังคม ศีลข้อสอง เว้นจากการลักทรัพย์ การไม่เบียดเบียนทรัพย์สินของผู้อื่นด้วยกิเลส ความโลกประชาชนในหมู่บ้านทุกคนได้ทรัพย์สินมาจากสัมมาอาชีพ ไม่ต้องกังวลว่าจะถูกเบียดเบียน เป็นมิติทางเศรษฐกิจ ศีลข้อที่สาม เว้นจากการประพฤติดินในกาม ผิดลูกผิดเมียเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา เป็นเรื่องของความเข้มแข็งมั่นคงของสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยงานเล็กของความมั่นคงระดับประเทศ ศีลข้อที่สี่ เว้นจากการฟุ้งเฟ้อ เป็นการสร้างความไว้วางใจในการสื่อสารระหว่างกัน การสื่อสารกันด้วยข้อมูลความจริงจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความร่วมมือร่วมใจในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านชุมชน ศีลข้อที่ห้า เว้นจากการดื่มน้ำเมา เพราะน้ำเมาทำให้ขาดสติ อาจก่ออาชญากรรม ไม่เป็นการทำลายสุขภาพของตนเอง ทำให้สิ้นเปลืองเงินทองที่ไม่จำเป็น เป็นผลดีทั้งในมิติของสังคมและเศรษฐกิจ ยังพบว่าการดำเนินกิจกรรมเชิงพุทธถูกกำหนดให้เป็นระเบียบวาระปกติที่ทุกคนต้องปฏิบัติได้แก่การไหว้พระ การสวดมนต์ การแผ่เมตตา และการทำสมาธิ รวมทั้งพิธีกรรมต่างๆ ต้องนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์เป็นปัจจัยในการตัดสินใจ การปฏิบัติ และมีประเมินผลว่าการกระทำเหล่านั้นเบี่ยงเบนออกจากศีลและธรรมหรือไม่เพียงใด รวมทั้งหาทางป้องกันมิให้ผิดศีล เมื่อรัฐบาลมีนโยบายให้ประชาชนองค์กรนำคุณค่านิยม 12 ประการไปปฏิบัติให้เป็นจริง ซึ่งประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามโครงการมีความเข้าใจดีว่าการเจริญศีล 5 นั้นมีส่วนทำให้คุณค่านิยม 12 ประการเป็นจริงได้ การเจริญศีล 5 มีส่วนหนุนเนื่องคุณค่านิยม 12 ประการของรัฐบาลทั้งโดยตรงและอ้อม ดังนั้นการเจริญศีล 5 อย่างมั่นคงและต่อเนื่องเท่ากับเป็นการสร้างคุณค่านิยม 12 ประการไปพร้อมกัน ซึ่งศีลแต่ข้อสามารถก่อให้เกิดผลเชื่อมโยงไปยังคุณค่านิยม 12 ประการได้เกือบทั้งหมด ดังตาราง

ศีล 5	ค่านิยม 12 ประการ	เหตุผล
1. เว้นจากการฆ่าสัตว์	1. มีความรักชาติ ศาสนา กษัตริย์	การไม่เบียดชีวิตผู้อื่น มองอีกมุมหนึ่งเป็นจิตที่ก่อให้เกิดความรักผู้อื่น สิ่งอื่น
	2. กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์	
	3. เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ที่ถูกต้อง	การไม่เบียดเบียนชีวิตของผู้อื่น เป็นการเคารพสิทธิของความเป็นมนุษยชาติ มีภราดรภาพ
	4. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่	การเคารพกฎหมาย เคารพผู้ใหญ่ ต้องเริ่มจากการมีวินัย วินัยจะเกิดขึ้นได้ต้องมีจิตที่ไม่คิดเบียดเบียนชีวิต ร่างกายของผู้อื่น
2. เว้นจากการลักทรัพย์	5. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม	การไม่เกิดความโลภทางทรัพย์สิน การพอใจกับทรัพย์สินจากสัมมาอาชีพ จึงรากฐานของเศรษฐกิจแบบพอเพียง
	6. รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้จักอดออมไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่ายจำหน่าย และพร้อมที่จะขยายกิจการเมื่อมีความพร้อม เมื่อมีภูมิคุ้มกันที่ดี	
	7. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง	การไม่มีจิตคิดเอาประโยชน์ของผู้อื่นหมายรวมถึงทรัพย์สินและประโยชน์สาธารณะด้วย
3. เว้นจากการประพฤติดินในกาม	8. รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม	การไม่ผิดลูกเมียผู้อื่นเป็นคุณธรรมพื้นฐานในการสร้าง

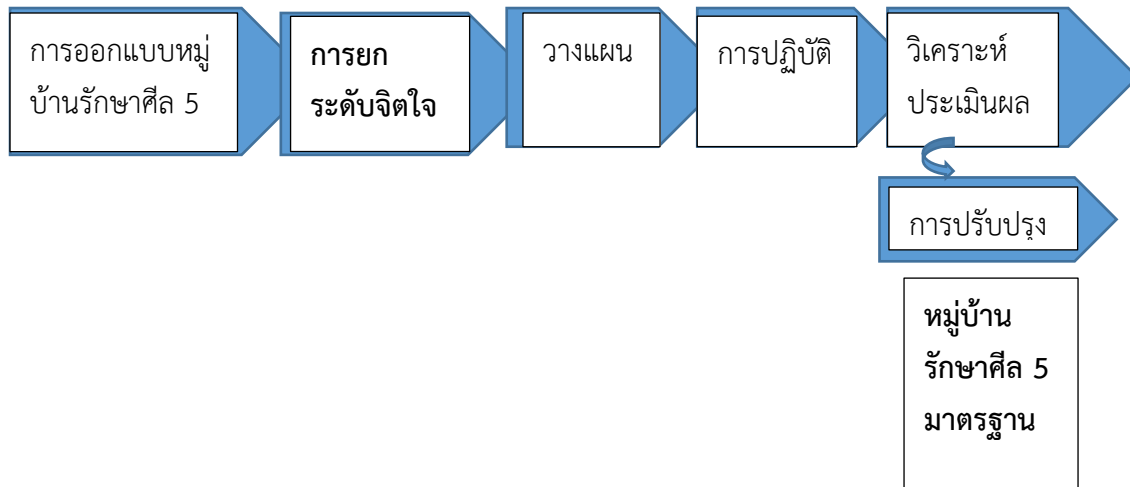
ความเข้มแข็งให้กับสถาบัน
ครอบครัวและสังคม

4. เว้นจากการพูดเท็จ	9. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน	
5. เว้นจากการดื่ม น้ำเมา	10. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย และจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ หรือกิเลส มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา	ผู้ที่ห่างจากของเสพติดมีนเมา ย่อมทำให้สุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์
	11. มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	
	12. ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรง และทางอ้อม	ผู้ที่มีสติไม่เสพติดของมีนเมา ย่อมแสวงหาทางที่ดี ละทางเสื่อม

การดำเนินกิจกรรมเชิงพุทธตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 แม้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของครอบครัวและสังคมหมู่บ้านชุมชน ต่อมารัฐบาลกำหนดนโยบายที่ต้องการพัฒนาสังคมให้มีความเข้มแข็งจึงประกาศคุณค่านิยม 12 ประการ ให้คนไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะที่มีลักษณะค่านิยม 12 ประการโดยให้มีการพัฒนาตั้งแต่เด็กเยาวชน ผู้ที่เป็นสมาชิกของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีความเห็นส่วนใหญ่ว่าเมื่อมีการนำหลักธรรมศีล 5 ไปปฏิบัติอย่างเคร่งครัดต่อเนื่อง การสร้างค่านิยม 12 ประการจึงจะเป็นจริงและมีความมั่นคง ผู้ให้สัมภาษณ์และจากการสนทนากลุ่มพบว่าการเจริญศีล 5 ที่มีส่วนหนุนเนื่องค่านิยม 12 ประการ มีองค์ประกอบดังนี้ (1) การกำหนดเป้าและสร้างลักษณะของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ให้เหมาะสมกับแต่ละสภาพของหมู่บ้าน (2) การยกระดับจิตใจของประชาชนในหมู่บ้านให้มีมาตรฐานตามศีล 5 (3) การออกแบบแผนปฏิบัติที่ต้องมีกิจกรรม กระบวนการอะไร อย่างไร (4) การปฏิบัติตามแผน (5) การวิเคราะห์และประเมินผลที่เกิดจากการปฏิบัติ (6) การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ในการดำเนินงานโครงการฯ เจ้าอาวาสวัด ผู้นำหมู่บ้านชุมชนและชาวบ้านจะร่วมกันวางเป้าหมายและลักษณะหมู่บ้านรักษาศีล 5 แล้วจึงศึกษาหาความรู้ทำความเข้าใจศีล 5 ทั้งในมิติส่วนบุคคลและสังคมยอมรับว่าการไม่ละเมิดศีล 5 ก่อให้เกิดอานิสงค์ต่อตนเองและครอบครัว รวมทั้งมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับคุณค่านิยม 12 ประการ เมื่อรู้ถึงคุณค่า อานิสงค์ของการรักษาศีล 5 ที่เกิดกับตนเอง ครอบครัวและหมู่บ้าน แล้วจึงร่วมกันวางแผนปฏิบัติ กำหนดขั้นตอนและกิจกรรมเชิงพุทธ กิจกรรมประเพณีของชุมชน ปฏิบัติตามแผน ระหว่างปฏิบัติตามแผนมีการ

วิเคราะห์และประเมินผลว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นไปตามแผนหรือไม่เพียงใด เช่นจำนวนอาชญากรรมลดลง ปัญหาเสพติดหมดไป การทะเลาะวิวาทลดลง ชาวบ้านช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ฯลฯ หากพบว่าผลลัพธ์ไม่เป็นไปตามที่วางแผนไว้จึงต้องมีการแก้ไขปรับปรุง ผลจากการวิจัยจึงได้ตัวแบบหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในการหนุนเนื่องคุณค่านิยม 12 ประการ ดังนี้

ตัวแบบหมู่บ้านรักษาศีล 5 กับการหนุนเนื่องคุณค่านิยม 12 ประการ

5. อภิปรายผลสรุป

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาสังคมให้เข้มแข็ง สร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยให้เริ่มตั้งแต่ในระดับปัจเจกบุคคล หมู่บ้าน ชุมชน เป็นการแก้ไขปัญหาและพัฒนาในระดับรากฐานตั้งแต่หมู่บ้าน ซึ่งเป็นไปตามดำริของเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช มีดำริที่จะเสริมสร้างและสมานฉันท์ของคนในชาติให้เกิดความสงบ สันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ และตามมติมหาเถรสมาคม โดยให้สำนักพระพุทธศาสนาประสานกับหน่วยงานอื่นในการนำไปปฏิบัติให้เป็นจริง และรัฐบาลเห็นว่าการจะพัฒนาประเทศให้มีความเจริญมั่นคงอย่างยั่งยืนคนไทยต้องมีค่านิยม 12 ประการ ที่เป็นคุณต่อการพัฒนาประเทศ โดยต้องปลูกฝังตั้งแต่เด็กเยาวชน อย่างไรก็ตามการจะปลูกฝังค่านิยม 12 ประการให้เป็นจริงนั้นควรเริ่มที่คุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์คือการ ยึดถือศีล 5 เป็นกรอบในการประพฤติปฏิบัติ การพัฒนาให้คนไทยยึดศีล 5 ถือปฏิบัติเป็นฐานในการคิดตัดสินใจและปฏิบัติแล้ว ประชาชนจะอยู่เป็นสุขซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ธนิต อยู่โพธิ์ (2540 : 987) ที่เห็นว่าถ้ามนุษย์ทุกคนถือศีล 5 ย่อมอยู่เป็นสุขและยังเป็นบรรทัดฐานชีวิตคุณธรรมของสังคมและคนในสังคม เมื่อประชาชนในหมู่บ้าน ชุมชนประพฤติปฏิบัติโดยน้อมนำศีล 5 ในมุมมองของสังคมที่เจริญมองว่าคนไม่มีศีลกันแล้วจะเกิดเสนียดจัญไรของสังคมมากขึ้นสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)(2540

:22,84) โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศที่จะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของจิตยา สุวรรณขุ (2527 : 354) ที่กล่าวว่าการพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของสังคมซึ่งได้แก่คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ว่าด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยศีล 5 เป็นการเจริญศีลซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระราชวรมนี (ประยูร ปยุตโต)(2530 :16 – 18) ที่กล่าวว่าการพัฒนามนุษย์เป็นการภาวนาซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจ ความนึกคิดที่เจริญองงาม และการภาวนาไม่ได้แปลว่าทำให้มากขึ้นหรือเพิ่มพูนขึ้นอย่างเดียวนั้น ในทางกลับกันคำนี้ยังมีความหมายว่า “ตัด” หรือ “ทิ้ง” ด้วย

การดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในอำเภอแม่เปิน เจ้าอาวาสวัดและผู้นำหมู่บ้านชุมชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาโดยการประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ที่สำคัญประชาชนในหมู่บ้านต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ให้ความร่วมมือร่วมใจอย่างจริงจังในทุกขั้นตอนบนฐานคิดหลักพุทธธรรมศีล 5 โดยมีกระบวนการพัฒนาดังนี้การประสานงาน การศึกษาสภาพหมู่บ้าน การจัดฝึกอบรม การรับสมาชิกโครงการ การประกาศเกียรติคุณหมู่บ้านรักษาศีล 5 ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของเบญจมาศ สวนศิลป์พงศ์ (2552) เรื่อง “โครงสร้างอำนาจในชุมชน :ศึกษากิจกรรมมีส่วนร่วมกิจกรรมชุมชนแออัดทางรถไฟเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร” พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการกระบวนการติดตามประเมินผล สมาชิกโครงการทุกคนมีความเข้าใจการเจริญศีล 5 เป็นประจำต่อเนื่องไม่เพียงมีอันสาค่ต่อตนเองที่ทำให้จิตใจเย็น ปกติสุข ลดความขัดแย้งในใจตนเอง ลดความขัดแย้งระหว่างบุคคลในหมู่บ้านชุมชน สังคมและประเทศชาติได้ในที่สุด ซึ่งการปฏิบัติโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เป็นเครื่องมือในการบริหารความขัดแย้งชนิดหนึ่ง ในทางกลับกันจะส่งผลให้เกิดการรวมขอม ประนีประนอม ยอมกัน ไม่แก่งแย่งกัน ตกลงกันด้วยความไกล่เกลี่ย ตกลงกันด้วยไมตรีจิตตามหลักพุทธธรรม (ราชบัณฑิตยสถาน,2546 : 1178) การที่ประชาชนในหมู่บ้านทุกคนสามารถปฏิบัติได้เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เกิดความเจริญ ประชาชนทุกคนสามารถร่วมมือกัน มีความสมัครสมานสามัคคีเป็นอันหนึ่งกันเดียวกันในการพัฒนาหมู่บ้านได้ด้วยการปฏิบัติตามหลักพรหมวิหาร 4 ประการ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ตามความเห็นของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)(2542 : 326) ทุกคนที่เป็นสมาชิกโครงการได้รับการอบรมสร้างความเข้าใจในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเองให้เป็นหมู่บ้านรักษาศีล 5 เข้าใจว่าการเจริญศีล 5 ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ไม่เพียงแต่พัฒนาตนเอง ครอบครัวและหมู่บ้านเท่านั้นยังส่งผลทั้งทางตรงและอ้อมให้ค่านิยม 12 ประการของรัฐบาลเป็นจริงได้ และได้มีการนำมาอธิบายชี้แจงทำความเข้าใจให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกันในโอกาสที่มีการอบรมหรือทำกิจกรรมเชิงพุทธร่วมกัน

การดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของอำเภอแม่เปิน ได้ตระหนักถึงรายละเอียดของสภาพหมู่บ้านทั้งด้านประเพณี ภูมิศาสตร์ลักษณะของหมู่บ้าน ชีวิตความเป็นอยู่

การประกอบอาชีพ มีความแตกต่างกัน จึงให้มีการออกแบบหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่เป็นแบบฉบับของตนเองโดยพิจารณาองค์ประกอบ ปัจจัยและความพร้อมของหมู่บ้าน ที่สำคัญต้องมีการยกระดับจิตใจของประชาชนให้เข้าถึงตรรกะของศีล 5 ผลลัพธ์จากการวิจัยจึงได้ตัวแบบที่หมู่บ้านควรนำไปเป็นแนวปฏิบัติประกอบด้วยขั้นตอน (1) การออกแบบหมู่บ้านรักษาศีล 5 (2)การยก ระดับจิตใจ (3) วางแผน (4) การปฏิบัติ (5) วิเคราะห์ ประเมินผล และ(6) การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย (1) รัฐบาลควรส่งเสริมสนับสนุนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 อย่างต่อเนื่อง (2) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรร่วมกับฝ่ายปกครองควรจัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนเป้าหมายในการยกระดับหมู่บ้านรักษาศีล 5 ทุกหมู่บ้านของอำเภอ

ข้อเสนอแนะระดับบริหาร (1) หน่วยงานปกครองจังหวัดและท้องถิ่นควรเข้าไปส่งเสริมกิจกรรมเชิงพุทธและเชิงประเพณีร่วมกับชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งให้ชาวบ้านตระหนักถึงวัตถุประสงค์ และอันสงค์การรักษาศีล 5 (2) ฝ่ายปกครองควรถอดบทเรียนจากหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่สัมฤทธิ์ผล เพื่อเป็นแบบอย่างขยายผลไปยังหมู่บ้านอื่น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป (1) ควรมีการศึกษาวิธีการพัฒนาหมู่บ้านรักษาศีล 5 บูรณาการกับค่านิยม 12 ประการ (2) ควรมีการศึกษาเจาะลึกลงไปในรายละเอียดของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่ประสบผลสำเร็จ เพื่อใช้เป็นแบบอย่างในการพัฒนาองค์ความรู้ที่ใช้ได้เป็นการทั่วไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม.(2549).สรุปผลการดำเนินงานกิจกรรม “ฉลอง60ปีครองสิริราชสมบัติ”.
กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- “โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
[https://www.sila5.com/detail/index/index\[20](https://www.sila5.com/detail/index/index[20) เมษายน 2562].
- จุมพล หนิมพานิช.(2550). การวิจัยเชิงคุณภาพ : ในทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จิตยา สุวรรณชฎ.(2527). “สังคมวิทยา”.กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- ดิน ปรัชญพทธี.(2535). ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม,เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์
ในองค์กร, พิมพ์ครั้งที่ 9.นนทบุรี :มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธนิศ อยู่โพธิ์.(2540). อานิสงส์ศิลป์ 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์.(2534). “ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท”, เอกสารการสอน
ชุดวิชาพัฒนาชนบท หน่วยที่ 1 – 7 , พิมพ์ครั้งที่ 8 .นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ และ พูนศิริวัจนะภูมิ.(2534). “ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
ชนบท”, เอกสารการสอนชุดวิชา คหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชน หน่วยที่ 1 –
7 , พิมพ์ครั้งที่ 2.นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เบญจมาศ สอนศิลปพงศ์.(2552). “โครงสร้างอำนาจในชุมชน : ศึกษากรณีการมีส่วนร่วม
กิจกรรมชุมชนแออัดทางรถไฟเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร”,วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร
มหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ.(2543).กระบวนการพัฒนาและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา
, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- ปกรณ์ ปรียาภรณ์.(2538). “ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา” เอกสารการสอนชุด
วิชาการบริหารการพัฒนาชนบท หน่วยที่ 1 – 6.นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต).(2540). พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพฯ : โรง
พิมพ์ส่วนท้องถิ่นกรมการปกครอง.
- พระพุทธินันท์ บุญเรือง.(2551). “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนตามหลัก
พระพุทธศาสนา”,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมนี (ประยูทธ ปยุตโต).(2530). “ทางสายกลางการศึกษาไทย”, พิมพ์ครั้งที่ 2 .
กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต).(2542). **กรณีธรรมกาย**, พิมพ์ครั้งที่15.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์อำเภอไฟ.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย.(2538). **พระมงคลวิเสสเถระ** , พิมพ์ครั้งที่ 21.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย.(2539).**พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี.(2526). “**หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**”.กรุงเทพมหานคร : ห.ส.ม.ไทยอนุเคราะห์ไทย.

ราชบัณฑิตยสถาน.(2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. 2542**.กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์จำกัด.

วันชัย วัฒนศัพท์.(2549). **ความขัดแย้ง: ทางออกด้วยสันติวิธี**.นนทบุรี : สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า สมาคมสันติวิธีแห่งประเทศไทย.

สุนทรี โคมิน.(2522). “**ผลกระทบของการพัฒนาในแง่ภูมิของจิตวิทยาสังคม**”. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุรพจน์ พิสุทธิวงศ์.(2549). “**การศึกษาการมีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหายาเสพติดของผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดนครปฐม**” , **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท**.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล.

Creswell, J.W. (2009). **Research Design; Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches**. Los Angeles: SAGE Publications, Inc.

“**Karl Mark**”.[online].archived at : https://en.wikipedia.org/wiki/Karl_Marx[20 April 2019].

Merriam, S.B. (2009). **Qualitative Research; a Guide to Design and Implantation**. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Streeten, Paul. (1 9 7 2). **The Frontiers of Development Studies**. London : MacMillan.